

# NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

**Hoofredactie:** G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41, Maastricht, Telefoon 3605. **Mederedacteurs:** Jos. Cremers, Canne-België. Dr. H. Schmitz S. J., Ignatius College, Valkenburg (L.), Telef. 35. R. Geurts, Echt. **Penningmeester:** ir. P. Marres, Villa „Rozenhof“, St. Pieter-Maastricht, Postgiro 125366 ten name v. h. Nat. hist. Gen., Maastricht. **Drukkerij** v.h. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9, Tel. 2121.

Versijnt **Vrijdags** voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan de Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

**INHOUD:** Adreswijziging. — Aankondiging Maandelijksche vergadering op Woensdag 1 Maart a.s. — Nieuwe Leden. — Verslag van de Maandelijksche Vergadering op Woensdag 1 Februari l.l. — Jos. Cremers. Frederik Henkelius. — L. Bels. Eerste ringresultaten met Zuid-Limburgsche vleermuizen. — A. De Wever. Voedsterplanten van *Viscum album*. — Walter Soyka. Beiträge zur Klarung der europäischen Arten der Mymmariden. Das genus „*Alaptus*“ (Westwood). — H. H. Kreutzer. Slakken en Aronskelken.

## ADRES-WIJZIGING.

Het adres van onzen Voorzitter is vanaf heden:  
Rector Jos. Cremers, Canne-België.

## DE MAANDELIJSCHE VERGADERING

zal plaats hebben op Woensdag 1 Maart a.s.  
's namiddags te 6 uur precies in het Museum.

## NIEUWE LEDEN.

J. Gilissen, Pastoor, Borgharen; P. Wassenberg, Burg. Thomassenstraat 10, Heer L.

## VERSLAG

### DER MAANDELIJSCHE VERGADERING VAN 1 FEBRUARI 1939.

Aanwezig de dames: J. Rijk-Pauw, P. Pauw, B. v. Itallie, R. Willemse en T. Dütting en de heren: Jos. Cremers, Fr. v. Rummelen, L. Grossier, M. Rongen, J. Rijk, D. v. Schaik, Br. Christophorus, Edm. Nyst, P. Bouchoms, M. Kemp, H. Houx, M. Mommers, L. Grossier, J. Maessen, L. Grégoire, Panhuysen, C. Willemse, P. Wassenberg, A. Nulens, C. Mastrigt, P. v. Heyst, Br. Ezechiël, Br. Bernardus, R. Bingen en G. Waage.

Na opening der vergadering toont de heer **Bingen** een aantal lantaarnbeelden van fossiele dieren.

De heer **C. Willemse** vertelt een en ander over de adaptatie aan bepaalde biologische milieu's van rechtvleugelige insecten aan de hand van mate-

riaal uit zijn verzameling. In groote lijnen kan men deze biologische milieu's verdeelen in eenige groepen, die onderling nog al sterk verschillen en die men kan indeelen als volgt: Vooreerst de in woestijnen en steppen levende soorten, vervolgens die op hooge bergen leven, die in grotten voorkomen, die aan- of in moerassen, vijvers of langs de natte oevers van rivieren leven, die in den grond leven, die voorkomen in mieren- en termietennesten en ten slotte de huisdieren en cosmopolieten.

Van deze verschillende groepen werden voorbeelden getoond en een en ander verteld.

Meer speciaal werd stil gestaan bij een zeer merkwaardige soort, die voorkomt in Suriname en Br. Guyana, de *Marellia cleari*, voor eenige jaren naar een enkel exemplaar uit Br. Guyana door **Uvarov** beschreven.

Bij deze Acridier zijn de achterschenen, door een zeer sterke verbreding der apicale helft tot een soort roeipanen uitgegroeid. Deze sprinkhaan werd gevonden op de bladeren van waterlelies (*Nymphae*-soorten) en sprong, wanneer hij verstoord werd, over op andere bladeren, of op het water, vandaar dan op een naburig blad. De verdere biologie is nog niet geheel bekend, maar op mijn verzoek zal de heer **Geyskes**, die deze dieren in Paramaribo ving, deze verder observeren, mede in verband met de heel eigenaardig gebouwde ovipositor der wijfjes, om te weten te komen, waar de eieren worden gedeponeerd.

In woestijnen en steppen:

|                                        |              |
|----------------------------------------|--------------|
| <i>Trachipetrella anderssonii</i> Stål | Zuid Afrika. |
| <i>Tmethis heldreichi</i> Br. v. W.    | Klein Azie.  |
| <i>Ocnorodes brunneri</i> Bol.         | Spanje.      |
| <i>Shingonotus willemsei</i> Mits.     | Tenerife.    |

Op hooge bergen 3500—4000 m :

|                                  |            |
|----------------------------------|------------|
| <i>Paedomastax visseri</i> Will. | Karakorum. |
|                                  | 4000 m.    |
| <i>Podisma uvarovi</i> Ramme     | Kaukasus.  |
|                                  | 2000 m.    |

Langs moerassen en oevers :

|                                      |       |
|--------------------------------------|-------|
| <i>Rhipipteryx brullei</i> Serv.     | Peru. |
| <i>Tridactylus thoracicus</i> Guerin | Java. |

Op waterplanten :

|                                  |             |
|----------------------------------|-------------|
| <i>Scelimena gavialis</i> Sauss. | Paramaribo. |
| <i>Paulinea acuminata</i> Degeer | Ceylon.     |
| <i>Marellia cleari</i> Uvar.     | Venezuela.  |

Grotbewoners :

|                                      |          |       |
|--------------------------------------|----------|-------|
| <i>Rhaphidophora dammermanni</i>     | Karny    | Java. |
| <i>Troglophilus neglectus</i> Krauss | Kroatië. |       |

Grondbewoners in zelf gegraven gangen :

|                                        |                   |
|----------------------------------------|-------------------|
| <i>Cylindracheta arenivaga</i> Tindale | Australië.        |
| <i>Gryllotalpa gryllotalpa</i> Latr.   | Beieren.          |
| <i>Stenopelmatus nieti</i> Sauss.      | Mexico.           |
| <i>Schizodactylus monstrosus</i>       | Drury Voor Indië. |

Mierengast :

|                                     |          |
|-------------------------------------|----------|
| <i>Myrmecophila acervorum</i> Panz. | Bohemen. |
|-------------------------------------|----------|

Huisdieren :

|                                  |            |
|----------------------------------|------------|
| <i>Gryllulus domesticus</i> Lin. | Nederland. |
|----------------------------------|------------|

Cosmopolieten :

|                                       |          |
|---------------------------------------|----------|
| <i>Epilampra</i> sp.                  | Afrika.  |
| <i>Periplaneta australasiae</i> Fabr. | Kamerun. |

De Voorzitter dankt spr. voor zijn interessante mededeeling.

De heer **Panhuysen** toont een ♀ exemplaar van de Kwak (*Nycticorax n. nycticorax* L.) in Juli 1933 te Meers-Stein geschoten. Dit exemplaar (het Museum bezit reeds een ♂ exemplaar) wordt aan ons Genootschap geschonken door den Eerwaarden heer Berix, Kapelaan te Heerlen.

De **Voorzitter** toont 't opgezette exemplaar van een Kleine Jager (*Stercorarius parasiticus* L.) in jeugdkleed, waarover hij reeds in de vergadering van 2 Nov. 1938 een mededeeling deed, maar dat hij toen niet kon toonen.

De heer **Mommers** zegt, dat hij te Heer verschillende opgezette exemplaren van de Kwak heeft gezien bij iemand, die ze heeft van zijn vader of grootvader, die ze geschoten had te Tudderden achter Sittard. Daar waren vroeger groote moerassen en daar moeten ze zich regelmatig hebben opgehouden.

De heer **Grégoire** vraagt, of sprinkhanen ook nu nog worden gegeten, waarop de heer **Willemse** antwoordt, dat ze in streken, waar de treksprinkhaan in groote zwermen voorkomen ze ook regelmatig door de inboorlingen worden gegeten.

De heer **Mommers** toont een exemplaar van *Polystictus hirsutus* Schrad., een zwamsoort, die zeldzaam wordt aangetroffen.

## FREDERIK HENKELIUS.

In „Notice biographique de Joseph Augustin Hubert Bosquet” par Casimir Ubaghs (1880) lezen we :

„Après les études préalables, il (Bosquet) entra comme aide-pharmacien chez Henkelius, pharmacien à Maastricht, et subit son examen en 1834.

Henkelius était lui-même un amateur passionné des sciences naturelles et s'appliquait de préférence à l'étude de paléontologie. Il avait formé une collection des fossiles de la Montagne de St. Pierre ; la science lui doit plusieurs trouvailles importantes ; aussi la liste des fossiles de nos contrées compte plusieurs espèces que les auteurs lui ont dédiées et qui portent son nom.”

De ouders van onzen Henkelius waren : Mathias Theodorus en Maria Catharina Hechtermans, die in 1776 in de Maastrichter St. Catharinakerk in den echt werden verenigd.

Joannes Casparus Fredericus zag het levenslicht in Mei 1783.

Hij bleef zijn leven lang ongehuwd.

Blijkens 't bevolkingsregister van Maastricht woonde hij in 1828 als Apotheker in de Muntstraat no. 653.

Als Apothekersgezel woonde toen bij hem in een zekere Mathijs Janssen, oud 26 jaren en ongehuwd.

Naar uit 't bevolkingsregister 1835—1840 blijkt is intusschen bij hem inwonend Bosquet Josef, 21 jaren oud, geboren te Maastricht, ongehuwd, apothekersgezel.

In 1850 vinden we in 't bevolkingsregister Bosquet vermeld, inwonend bij Henkelius, maar nu als Apotheker.

Fr. Henkelius overleed 1 Aug. 1859 te zijnen huize, Muntstraat.

In dit huis, hoek Munt—Jodenstraat, is Bosquet als Apotheker blijven wonen tot aan zijn dood 28 Juni 1880.

De collectie fossielen door Henkelius bijeengebracht, zal wel overgegaan zijn in 't bezit van zijn leerling en opvolger Bosquet en is derhalve terecht gekomen in 't Koninklijk Natuurhistorisch Museum van Brussel.

Hieraan toch werd de verzameling geschonken door den heere Guillaume Suykerbuyck, die ze met dit doel heeft aangekocht voor 20.000 fr.

Voor zoover ik weet heeft Henkelius op natuurhistorisch gebied nooit iets gepubliceerd ; hij was verzamelaar, maar stelde klaarblijkelijk zijn verzameling toegankelijk voor anderen, die op dit gebied wél publiceerden.

C. Ubaghs zegt in de bovenaangehaalde levensschets uitdrukkelijk, dat meerdere fossielen naar Henkelius werden benoemd.

Als dusdanig echter heb ik den naam Henkelius slechts één keer ontmoet en wel in „de Bodem van Nederland”, door W. C. H. Staring, 1860, 2de deel, waar deze eene lijst van fossielen geeft uit de tertiaire en wel Oligocenische gronden van Limburg. Daarin toch wordt opgegeven *Astarte Henkeliusi* Nyst. Deze Lamellibranchiaat

was in 1852 gevonden te Humkoven en Vliek bij 't graven van putten.

De Belgische palaeontoloog M. H. Nyst, die de mollusk benoemde naar Henkelius heeft aan diens naam bij vergissing een c toegevoegd....

't Is mogelijk, dat andere fossielen naar Henkelius benoemd, mij onbekend zijn gebleven. In dit geval houd ik me voor inlichtingen aanbevolen.

Opvallend vind ik 't, dat Bosquet, die alléén in 't Limburgsche krijgt aan niet minder dan 100 fossielen namen heeft gegeven, zich niet ook maar één keer hiervoor bediende van den naam Henkelius, terwijl hij toch veel mindere Goden waardig keurde, om het peetoomschap waar te nemen van door hem nieuw ontdekte petrafacten uit 't krijt, getuigen b.v. eene *Mitella Smeetsii* Bsq. en *Mitella Guascoi* Bsq., aldus door Bosquet benoemd naar den secretaris Smeets en den rentenier de Guasco, twee eerzame burgers uit Valkenburg, wier gansche verdienste voor de natuurhistorische wetenschap bestond in 't feit, dat ze wel eens 'n keer wat fossielen uit de buurt van Valkenburg, ten pleziere van Bosquet, verzamelden of lieten verzamelen.

Evenmin uit 't Limburgsche, uit 't Belgische en 't Fransche tertiair, waarvan Bosquet niet minder dan 114 soorten, voor een groot gedeelte nieuw voor de wetenschap, heeft beschreven, is me één fossiel bekend, dat den naam draagt van Henkelius.

Heeft er tusschen leermeester en leerling wellicht een stille afspraak bestaan en had Henkelius zich tot devies gekozen „ama nescire“?...

In dit geval is hij wonderwel bij Bosquet geslaagd.

Jos. Cremers.

## EERSTE RINGRESULTATEN MET ZUID-LIMBURGSCH VLEERMUIZEN.

door L. Bels.

Van 12 tot 17 December j.l. hebben we met Ir. D. C. v. Schaik wederom een onderzoek ingesteld naar de Zuid-Limburgsche grotten-vleermuizen. De excursie was tevens bedoeld, om te zien, welke geringde exemplaren weer in dezelfde grot teruggekomen en welke weggebleven waren.

Bij de controle van de 16 teruggemelde *Groote Hoefijzerneuzen* (*Rhinolophus ferrum-equinum*) waren er liefst 15 in de grot, waarin ze geringd waren, teruggevonden. Slechts één dier had een andere grot opgezocht om er te overwinteren. Het was geringd op 11 September 1938 in het Zuidelijke gangengebied van den St. Pietersberg en werd 16 December 1938 teruggevonden in een grot in het Geuldal bij Geulem. Deze plaatsen lagen ongeveer 10 km uit elkaar.

Van de teruggemelde dieren was dus liefst 94% „ortstreu“, d.w.z. in dezelfde grot teruggekomen.

Een andere interessante terugmelding was die van de Groote Hoefijzerneus, die op 5 Maart 1938 door Ir. v. Schaik in het Zuidelijke gangen-complex van den St. Pietersberg geringd was en daarna door hem mee naar huis was genomen om te

fotografeeren. Later werd het dier toen in een grot te Bemelen losgelaten i.c. opgehangen. Op 15 December 1938 bleek hij echter weer in z'n oude grot teruggekeerd te zijn.

Ook de *Vale Vleermuizen* (*Myotis myotis*) bleken „ortstreu“ te zijn, want van de 21 teruggevonden dieren was 90% weer naar het oude winterslaapgebied teruggekeerd, terwijl twee dieren een andere grot hadden opgezocht op resp. 500 en 750 m afstand. Zeer kleine verplaatsingen dus.

Een buitengewoon interessante terugmelding was die van een *Vale Vleermuis*, die ik op 24 Juli 1938 als oud wijfje in een kraamkamer in Berlikum (bij 's Hertogenbosch) geringd had en nu in een grot van den St. Pietersberg even over de Belgische grens werd teruggevonden. Het dier had dus liefst een afstand van 100 km afgelegd, om in de grotten van Zuid-Limburg, veilig beschut tegen de vorst, te kunnen winterslapen.

Voor zoover mij bekend is, zijn er, behalve in de grotten, in ons land nog nooit winterslapende *Vale Vleermuizen* aangetroffen. Het zou dus misschien mogelijk kunnen zijn, dat alle *Vale Vleermuizen* uit ons land 's winters naar de grotten terugkeerden, terwijl ze zich dan na den winterslaap weer over het geheele land zouden verspreiden. Dit is natuurlijk slechts een veronderstelling. In de toekomst hoop ik deze vraag bevredigend te kunnen oplossen.

In onderstaande tabel is het totaal aantal gevonden vleermuizen verwerkt uit 12 verschillende grotten, welke tusschen 12 en 17 December 1938 onderzocht werden.

| Soort                     | ♂   | %    | ♀   | %    | ♂/♀  | Tot. | %     |
|---------------------------|-----|------|-----|------|------|------|-------|
| <i>M. daubentonii</i>     | 12  | 46.7 | 34  | 53.3 | 3    | 58   | 6.0   |
| <i>M. dasycneme</i>       | 28  | 44.4 | 35  | 55.6 | 89   | 152  | 15.6  |
| <i>M. emarginatus</i>     | 34  | 54.8 | 28  | 45.2 | —    | 62   | 6.3   |
| <i>M. myotis</i>          | 76  | 46.6 | 82  | 53.4 | 10   | 168  | 17.2  |
| <i>M. mystacinus</i>      | 65  | 62.5 | 39  | 37.5 | 18   | 122  | 12.5  |
| <i>M. nattereri</i>       | 37  | 53.8 | 32  | 46.2 | 2    | 71   | 7.3   |
| <i>Plecotus auritus</i>   | 5   | 45.5 | 6   | 54.5 | 4    | 15   | 1.5   |
| <i>Rh. ferrum-equinum</i> | 8   | 28.6 | 20  | 71.4 | 25   | 53   | 5.4   |
| <i>Rh. hipposideros</i>   | 3   | 60.0 | 2   | 40.0 | 23.3 | 238  | 24.4  |
| Diversen                  | —   | —    | —   | —    | 37   | 37   | 3.8   |
| Totaal                    | 277 | 49.9 | 278 | 50.1 | 421  | 976  | 100.0 |

Het is opvallend, dat er evenveel ♂♂ als ♀♀ zijn (resp. 277 en 278). Mijn vermoeden, dat ik aan de hand van vorige gegevens uitgesproken had, n.l. dat er 3 ♂♂ op 2 ♀♀ zouden zijn, wordt dus hier niet bevestigd. Verder spreekt de tabel voor zichzelf. (Men vergelijk haar met de twee vorige tabellen, resp. in Jg. 27 afl. 1 en 2 van het Maandblad.)

Als bijzonderheid kan ik nog vermelden, dat ik kort na deze excursie, in Haarlem een exemplaar van *Myotis mystacinus* vond, dat in een kelder haar winterslaap hield. Deze soort schijnt dus niet uitsluitend in Z. Limburg voor te komen.